

УДК 75.03(477.8) "18"

Ярослав **Бобош**

лаборант кафедри рисунку Львівської
національної академії мистецтв

Мистецьке життя Львова кінця XIX – початку XX століття: теоретичні концепції та творча практика

Анотація. На основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що протягом кінця XIX – початку XX ст. на Західній Україні працювала велика кількість художників різних національностей – поляки, австрійці, німці тощо. У статті виокремлено плеяду митців, яких, передовсім, об'єднувала спільна мета – служіння українському мистецтву та українському народові. Реальним втіленням цих засад займалися українські меценати (В. Дідушицький, В. Федорович, І. Левинський та багато ін.), а також українські підприємці, громадські товариства та християнські громади. Вони відкривали можливості для творчої праці та церковних замовлень на ікони та розписи. На підставі викладеного можна говорити про активне мистецьке життя Галичини кінця XIX – початку XX ст. На підставі їхньої діяльності та мистецької спадщини можна говорити про західноукраїнську школу живопису цього періоду.

Ключові слова: західноукраїнське малярство, тенденції, жанри живопису, образотворче мистецтво

Постановка проблеми. Мистецьке життя Львова кінця XIX – початку XX століття — малодосліджене явище. Важливим, з нашого погляду, є повне виявлення проблем становлення та формування національного українського мистецького стилю і в побутовому малярстві, і в іконописі періоду 1890-1900-х років. Головну увагу в цьому контексті буде приділено виявленню рушійних сил, що сприяли становленню живописної школи Західної України та виокремленню процесів формування та розвитку української малярської школи у Львові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незаповненою залишається сторінка історії західноукраїнської художньої культури кінця XIX ст., усіх складових її розвою в контексті історичних

та культурних процесів, що відбувалися на цих землях. В українській мистецтвознавчій літературі сьогодні відсутні праці, у яких би мистецтво кінця XIX ст. досліджувалося комплексно, у контексті культурологічних проблем цього історичного періоду. Особливо незаповненою є сторінка з історії та теорії західноукраїнського малярства кінця XIX ст., усіх чинників до цього причетних [19]. Бажання самовизначення на національному ґрунті стає в середині XIX ст. визначальною політичною ознакою на Європейському континенті. Ця сентенція мала безпосереднє відношення до ідей, що втілювались у творчих роботах українських літераторів, художників тощо. Треба взяти до уваги той факт, що в процесах зі звільнення української культури від стереотипу друговартості, можливо, найголовніше місце посідало малярство Галичини кінця XIX ст. Його значущість у першу чергу визначала постійним популяризаторством, пов'язаним християнськими храмами, а відповідно – чинниками масовості. Були створені сприятливі умови для праці художників через організацію професійних товариств, виставкових показів, реклами тощо [17, 10, 7]. В умовах незалежної української держави з'явилася можливість вільного від ідеологічних догматів висвітлення всього комплексу процесів, пов'язаних з живописною культурою Західної України кінця XIX ст., які із загальновідомих причин не змогли знайти вичерпний виклад у статтях, монографіях, виданих у радянський період [13, 6, 11, 12, 15, 16, 3]. Саме з цих позицій визначається актуальність обраної теми.

Наприкінці XIX ст. у Галичині були опубліковані й набули популярності календарі товариства «Просвіта» [5], церковні та громадські календарі [2], літературно-наукові збірники [8]. Серед найбільш популярних львівських видань слід назвати газети «Зоря Галицька», «Руский Дневник», «Батьківщина», «Слово», «Галичанин», «Руслан», «Пчола», «Зоря», «Будучність» та окремі інші. У Львові у цей час нараховувалося близько півсотні газет. Найбільш популярними були польськомовні «Газета львівська», «Слово польське», «Газета вечірня», «Кур'єр Львівський», (інколи з німецькими офіційними текстами) [21]. Особливо значна кількість наукових публікацій з'явилася наприкінці століття. Серед знаних авторів 1990-2000-х років, що писали про митців XIX ст. необхідно назвати В. Лобановського, П. Говдю, В. Рубан, Л. Жабрюка, Г. Островського, О. Федорука, В. Овсійчука, Д. Крвавича та

Н. Шиша [18]. В аспекті досліджуваних у дисертації проблем важливими джерелами стали монографії та статті Я. Нановського, М. Ткаченка, М. Фіголя, Д. Степовика, В. Яреми, О. Ноги, Г. Дем'яна, Ю. Бірюльова, Р. Шмагала, О. Жеплинської, Л. Купчинської та інших сучасних українських дослідників [9].

Невирішені частини загальної проблеми. У статті йдеться про культурні процеси, які визначили характер тенденцій у малярстві Львова кінця XIX – початку XX ст., а також визрівання і остаточне утвердження в українському живописі основних жанрів — побутового, портретного, пейзажного, історичного та зародження інших жанрів: батального, анімалістичного, натюрморту.

Мета дослідження — виявити провідні тенденції мистецького життя Львова кінця XIX – початку XX ст.: розкрити історико-культурні особливості творчості живописців досліджуваного періоду, виділити основні жанри.

Новизна. Вивчено та проаналізовано різні літературні джерела мистецького життя Львова кінця XIX – початку XX ст. Встановлено, що основним замовником мистецьких творів була церква.

Виклад основного матеріалу. Мистецьке життя Львова кінця XIX – початку XX ст. набуло інтенсивності, що, у першу чергу, було пов'язано з утвердженням політичних прав у Галичині у 1867 р. після надання краю певної автономності.

Нові можливості сприяли утворенню товариств і об'єднань, організації виставок, відкриттю освітніх закладів тощо. Зрозуміло, що ці зміни відбувалися поступово. Усі ці культурні починання, мистецькі рухи наклали свій позитивний відбиток на розвиток образотворчого мистецтва. Від 1890-х років голосно заявили про себе такі школи як гончарна в Коломиї, у Товстому, художньо-промислова школа у Львові, осередки обробки деревинні на Станіславщині тощо, у яких мистецтво було поставлене на достатньо високий рівень [14].

Єдиним вищим навчальним закладом у Галичині, який мав високо-кваліфікованих викладачів з рисунку, історії мистецтва, скульптури, архітектур, була Львівська політехніка.

Професійне мистецьке життя в Галичині було переважно зосереджено у Львові, де діяло Товариство приятелів красних мистецтв. На той час набуло поширення навчання у приватних художніх школах. Кілька таких шкіл у 90-х роках постійно зростала у Львові [1]. Це впливало позитивно на мистецькі процеси, але за

відсутності державної програми культуротворення і зацікавленості з боку австрійського уряду у розвитку українського мистецтва, головну роль у розвитку національної художньої культури відіграли яскраві творчі особливості. Саме їхній творчий доробок дає нам право говорити про Львів як про значний центр образотворчого мистецтва та українського культурного життя загалом протягом досліджуваного періоду.

Західноукраїнські художники кінця XIX – початку XX ст. в умовах відсутності української професійної мистецтвознавчої критики були змушені самостійно обґрунтовувати теоретичні й практичні засади своєї малярської праці. Одні з них робили це дуже об'єктивно й професійно (Ю. Панькевич, І. Труш), інші подавали суб'єктивні погляди. Але всі ці роботи об'єднувала одна спільна теза — пошуки власного шляху українського малярства в загальноєвропейському художньому домі [5].

У той час на формування українського національного живопису вагомий вплив мали теоретичні розвідки письменників і філософів, громадських діячів Галичини та представників східноукраїнського регіону. Виняткову роль у цьому процесі відіграла літературна й громадсько-культурна діяльність І. Франка, що був тим центром, навколо якого консолідувалися усі прогресивні сили української художньої інтелігенції в Галичині — письменники, журналісти, працівники педагогічних закладів, критики, а також театральні діячі, музиканти, художники. У своїх численних поетичних і прозових творах, теоретично-наукових працях («Література, її завдання і найважливіші віхи», «Формальний і реальний націоналізм», «Із секретів поетичної творчості» та ін.). І. Франко розвивав і утверджував принципи національно-демократичної естетики, закликав до правдивого, реалістичного зображення життя в літературі та мистецтві, обстоював національну самобутність українського народу та його культури [4]. Усе це з неймовірною швидкістю поширювалося серед представників галицької української інтелігенції та використовувалось у практичній їхній діяльності.

Модерн як мистецький стиль, незважаючи на певну уніфікацію, був явищем неоднозначним. У європейському модерні існували інваріантні тенденції. Кожен митець обирав власний шлях творення, виходячи з власного бачення сучасності. Ті самі тенденції ми простежуємо і в Галичині. Така ситуація в мистецтві другої половини XIX ст., і особливо останньої третини, від-

дзеркалювала внутрішній світ тогочасної людини, її прагнення до свободи вираження [20]. Вплив імпресіонізму та модерну сприяв збагаченню живописної палітри та поглибленню їхнього інтересу до невичерпного багатства народного декоративного мистецтва. У цей період у мистецтві Галичини виступають майстри з різними творчими платформами — вихованці Віденської, Мюнхенської та Краківської академій [18]. Усі вони були готові на підставі отриманих знань піднятися на новий щабель малярського світовідображення.

Висновки. Для мистецького життя Львова кінця XIX – початку XX ст. характерний розвиток реалістичних тенденцій і утвердження гуманістичних позицій, котрі в епоху соціальних катаклізмів і девальвацій духовних цінностей дозволили зберегти й по-новому розкрити достоїнства людської особистості. У творчості живописців також спостерігаємо пошук нових живописних і формально-пошукових аспектів. Маємо на увазі поступовий розвиток імпресіоністичних, а згодом і сецесійних тенденцій.

Необхідно зазначити, що в цей період з'являється низка яскравих творчих індивідуальностей, кожна з яких робить свій помітний внесок у розвиток українського малярства на національному ґрунті. Кінець XIX – початок XX ст. спричинив формування національної своєрідності українського образотворчого мистецтва. Звернувшись до традицій народної культури, митці зуміли втілити у творах важливі морально-естетичні проблеми. Художники К. Устиянович, Т. Копистинський, Т. Романчук, С. Томасевич, Ю. Панькевич, І. Труш, О. Скруток та інші належали до різних мистецьких шкіл, працювали в різних напрямках і жанрах, але кожен з них зробив свій внесок в утвердження українського мистецтва як явища національної культури.

Розглядаючи мистецьке життя Львова кінця XIX – початку XX ст., переконуємося, що національне малярство, яке активно розпочало своє життя в Галичині в 70-х роках XIX ст., плідно виявило свою багатогранність у різних мистецьких напрямках, виконуючи не лише свою естетичну функцію: у тих умовах воно було наповнене політичним змістом.

Образотворче мистецтво допомагало глибше проявити особливості західноукраїнської культури, ознайомитися з конкретними виявами, специфіку яких зумовили особливості суспільно-політичного життя українського народу під владою Австро-Угорщини.

1. **Бохенська Е.** Спомини про Корнила Устьсяновича / Е. Бохенська // Світ. — 1918. — № 10.
2. **Герій О.** Українське церковне мистецтво 1880-1920. Західний регіон / О. Герій, А. Туркевич-Клімашевський, І. Кодлубай, О. Нога. — Львів : НВФ «Українські технології», 2012. — Т.1. — 392 с. : іл. — ISBN 978-966-345-266-1.
3. **Голубець М.** До рідного ґрунту / М. Голубець // Історія української культури. — Львів, 1937. — 846 с.
4. **Граб О.В.** Літературно-мистецьке життя Галичини кінця XIX – першої третини XX століття у контексті трансформації української свідомості / О. Граб. — К., 2005 р. — 236 с. ISBN 5325-00-5308.
5. Історія Львова в документах і матеріалах. — К. : Наукова думка, 1986. — 420 с.
6. **Жаборюк А.А.** Український живопис останньої третини XIX – початку XX століття / А.А. Жаборюк. — Київ-Одеса : Либідь, 1990. — 312 с. : іл. — ISBN 5-11-001392-6.
7. **Качурак К.** Артистична виставка Товариства для розвою руської штуки у Львові в 1900 році / К. Качурак // Діло. — Львів, 1900. — Ч. 251.
8. **Коваленко О.М.** 3 історії художніх об'єднань України / О.М. Коваленко // Український історичний журнал. — К. : 1972. — № 1. — С. 82-87.
9. Митці України. Енциклопедичний довідник. — К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1992. — 846 с. — ISBN 5-88500-042-5.
10. **Нагірний В.** Товариство для розвою руської штуки / В. Нагірний // Діло. — Львів, 1898. — Ч. 218.
11. **Нановський Я.Й.** Юліан Панкевич. нарис про життя та творчість / Я.Й. Нановський. — К. : Мистецтво, 1986. — 80 с. : іл.
12. **Нановський Я.** Корнило Миколайович Устиянович / Я.Й. Нановський. — К. : Мистецтво, 1963. — С. 63.
13. **Рубан В.В.** Український портретний живопис другої половини XIX – початку XX століть / В.В. Рубан. — К. : Наукова думка, 1986. — 224 с. : іл.
14. **Свенціцький І.** Шлях розвитку українського мистецтва в Галичині / І. Свенціцький // Наші дні. — Львів, 1941. — № 3.
15. **Ткаченко М.** Теофіл Копаистинський (український живописець-реаліст 1844-1916) / Михайло Ткаченко. — К. : Мистецтво, 1972. — 87 с. ; іл.; 4 л. іл.
16. **Труш І.** Чи можлива у нас штука / І. Труш // Будучність. — 1899. — № 7. — С. 10-41.
17. **Федорук О.** Джерела культурних взаємин. Україна в творчості польських художників другої половини XIX – початку XX ст. / Олександр

- Федорук. — К. : Мистецтво, 1976. — 128 с. : іл.
18. **Шиш Н.А.** Культурно-національне питання на Україні у XIX ст. / Н.А. Шиш // Український історичний журнал. — 1991. — № 3.
  19. **Щербаківський Д.** Український портрет XVII – XX століть / Д. Щербаківський, Ф. Ернст. — Каталог вистави. — К., 1925. — 64 с.
  20. **Ямаш Ю.** Труш малює Італію / Юрій Ямаш. — Львів : «Ліга прес», 2006. — 144 с. : іл.
  21. *Gazeta Lwowska.* — Lwow, 1870-1880 rr. — Nowyну.

ANNOTATION

Yaroslav Bobosh. Artistic life in Lviv at the end of the XIX-th and at the beginning of the XX-th centuries: theoretic conceptions and creative practice. On the basis of the research, we may state, that during 1870-1900-ies a large number of artists of different nationalities (Poles, Austrians, Germans etc.) have been residing and working in Lviv. In the article we have defined the number of Ukrainian artists unified by the common aim – to serve Ukrainian art and Ukrainian people. Ukrainian patrons of the arts (such as Didushytskyi, Fedorovych, Levynskyi, and many others), as well as Ukrainian entrepreneurs and public organizations have participated in materialization of such ideas. The last mentioned ones together with the Ukrainian Christian communities have offered opportunities for creative work and church orders of icons and frescos. On the basis of the above mentioned material, we may talk about the active artistic life of Galicia of the last third of the nineteenth century. Ukrainians have taken part in it and created the powerful group. On the basis of their activity and their artistic inheritance we may talk about the Western Ukrainian School of Painting of the 1870-1900.

Keywords: Western Ukrainian painting, Galicia, genre, the XIX-th century, trend, Ukrainian people, native scientists, Fine Art, Western Ukrainian culture.

АННОТАЦИЯ

Ярослав Бобош. Художественная жизнь Львова конца XIX – начала XX веков: теоретические концепции и творческая практика. На базе проведенного исследования можно утверждать, что на протяжении конца XIX – начала XX ст. на Западной Украине работало большое количество художников разных национальностей – поляки, австрийцы, немцы и др. В статье выделена плеяда художников, которые, прежде всего, были объединены общей целью – служение украинскому искус-

ству и украинскому народу. Реальным воплощением этих начал занимались украинские меценаты (В. Дидушицкий, В. Федорович, И. Левинский и многие другие), а также украинские предприниматели, общественные и христианские сообщества. Они открывали возможность для творческой работы и церковных заказов на иконы и росписи. На основании изложенного можно говорить об активной творческой жизни Галичины конца XIX – начала XX столетия. Анализируя деятельность этих художников и их творческое наследие, можно утверждать о развитии западноукраинской школы живописи этого периода.

Ключевые слова: западноукраинская живопись, тенденции, жанры живописи, изобразительное искусство.